

TÜRKİYE VE DÜNYA TİCARETİ İÇERİSİNDE İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATININ YERİ VE ÖNEMİ

Yrd. Doç. Dr. M. Büşra ENGİN ÖZTÜRK, İstanbul Üniversitesi,
mbusra@istanbul.edu.tr

Özet

Bu çalışma İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ' nı üye ülkeler arasındaki iç ticaret ile dünyanın geri kalanı, özellikle de Türkiye ile dış ticareti açısından incelemektedir. Çalışmanın amacı, İİT' nin dünya ve Türkiye' nin dış ticaretindeki payı ve önemini ortaya koymak ve artırılması için bazı politikalar önermektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) ve Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılarak İİT' nin dış ve iç ticaretini ihracat ve ithalat bazında 1996-2016 yılları için ele alan grafikler ve tablolar oluşturulmuştur. Sonrasında İİT' nin, Türkiye' nin dış ticaretindeki payı diğer uluslararası ekonomik entegrasyon hareketleriyle karşılaştırılmıştır. İİT' nin iç ticaretinin neden yetersiz olduğu ve Türkiye' nin hangi İİT ülkeleri ile daha fazla ihracat yaptığı tartışılmış, 1996-2016 yılları itibarıyla bu ülkeler ile dış ticaret seyri izlenmiştir.

Anahtar kelimeler: İslam İşbirliği Teşkilatı, İİT, Türkiye, dış ticaret, uluslararası ekonomik kuruluşlar.

IMPORTANCE AND SHARE OF ORGANIZATION OF ISLAMIC COOPERATION IN THE TURKEY'S AND WORLD TRADE

Abstract

This study examines the Organization of Islamic Cooperation (OIC) from the point of view of intra-trade among the member countries as well as foreign trade with the rest of the World especially Turkey. The aim of this study is to demonstrate the share and the importance of the OIC' s foreign trade in Turkey and in the World and suggest policies to improve it. For this purpose, we used data from United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) and Turkish Statistical Institution and created graphs and tables showing the OIC's foreign and intra-export and import during the 1996-2016 time period. Then, we compared the OIC's share in Turkey's foreign trade to the other international economic organizations. We discussed why the intra-trade of OIC is not sufficient and which OIC member countries Turkey exports the most. Finally, we examined Turkey's foreign trade patterns with the member countries during the 1996-2016 time period.

Key Words: OIC, Turkey, foreign trade, international economic organizations.

1. GİRİŞ

Son yirmi beş yıldır akademik dünyanın da üzerinde oldukça değindiği uluslararası birleşmeler Dünya bunalımı ve Dünya Savaşlarından sonra uluslararası arenada ülkelerin işbirliklerine girmesi gereği ile birlikte gerek küresel gerek bölgesel anlamda kendini göstermeye başlamıştır. Ticaretin serbestleştirilmesine yönelik bu adımlar kendini küresel ve bölgesel birleşmeler şeklinde göstermektedir. İslam İşbirliği Teşkilatı, bölgesel esasa dayanmayıp, dini temele dayanan, geniş bir coğrafi alana dağılmış İslam ülkelerinin 1969 yılında oluşturdukları bir entegrasyon türüdür.

Türkiye' nin İslam İşbirliği Teşkilatı ile ilişkileri özellikle ihracatta kendini göstermektedir. Bunun yanında ihracatta en önemli sırayı yıllardan beri yüzde ellilerin üzerinde bir oranla Avrupa Birliği almaktadır. Bunda coğrafi yakınlığın çok büyük bir payı vardır. Ancak döviz kurundaki belirsizlikler ile özellikle son dönemde nükseden Türkiye-AB siyasi ilişkilerindeki sorunlar AB ile ekonomik ilişkilerimizi, ihracat rakamlarımızı, dolayısıyla da ekonomimizi doğrudan etkilemektedir. Bu riski dağıtmak adına Türkiye, özellikle son yıllarda yeni pazar arayışlarına girmiş ve diğer bölgesel ve küresel ekonomik entegrasyonlarla işbirliğini artırma yoluna girmiştir.

Bu çalışmada İslam İşbirliği Teşkilatı, yapısı, ekonomik özellikleri, dış ticareti ele alındıktan sonra Türkiye' nin dış ticaret pazarındaki payı ve seyri ele alınmış, ihracatımızda aktif rol oynayan İslam İşbirliği Teşkilatı üyelerinin ihracattaki payları 1996-2016 yılları için değerlendirilmiştir.

2. İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (İİT)

1969 yılında kurulan İslam İşbirliği Teşkilatı esas olarak uluslararası barış ve uyumun sağlanması için İslam dünyasının korunmasını amaçlayan bir entegrasyon hareketidir. (Oh, Yoon: 2016: 799) Diğer entegrasyon hareketlerine göre daha gevşek ilişkilere bağlıdır. (Seyidoğlu, 1992: 398). Ekonomik, bilimsel, sosyal, kültürel anlamda İslam ülkeleri arasında işbirliğini sağlamak, uluslararası toplantılarda İslam ülkelerinin birlik halinde hareket etmelerine yardımcı olmaktır. Ayrıca İslam İşbirliği Teşkilatı' nın İslami bir emir gereği kurulduğunu ortaya koyan bir görüş de vardır. (Raimi, Mobolaji, 2008, 131). Sonuç olarak bu entegrasyon hareketi ticaretin serbestleştirilerek gelişmesini ve dolayısıyla İslam ekonomisinin büyümesini hedeflemektedir.

Teşkilatın 57 üyesi: Türkiye, Afganistan, Arnavutluk, Azerbaycan, Bahreyn, Bangladeş, Benin, Birleşik Arap Emirlikleri, Bruni, Burkina Faso, Cezayir, Cibuti, Çad, Endonezya, Fas, Fildişi Sahilleri, Filistin, Gabon, Gambiya, Gine, Gine Bissau, Guyana, Irak, İran, Kamerun, Katar, Kazakistan, Kırgızistan, Komorlar, Kuveyt, Libya, Lübnan, Malezya, Maldivler, Mali, Mısır, Moritanya, Mozambik, Nijer,

Nijerya, Özbekistan, Pakistan, Senegal, Sierra Leone, Somali, Sudan, Surinam, Suriye, Suudi Arabistan' dır. Suriye' nin üyeliği askıdadır.

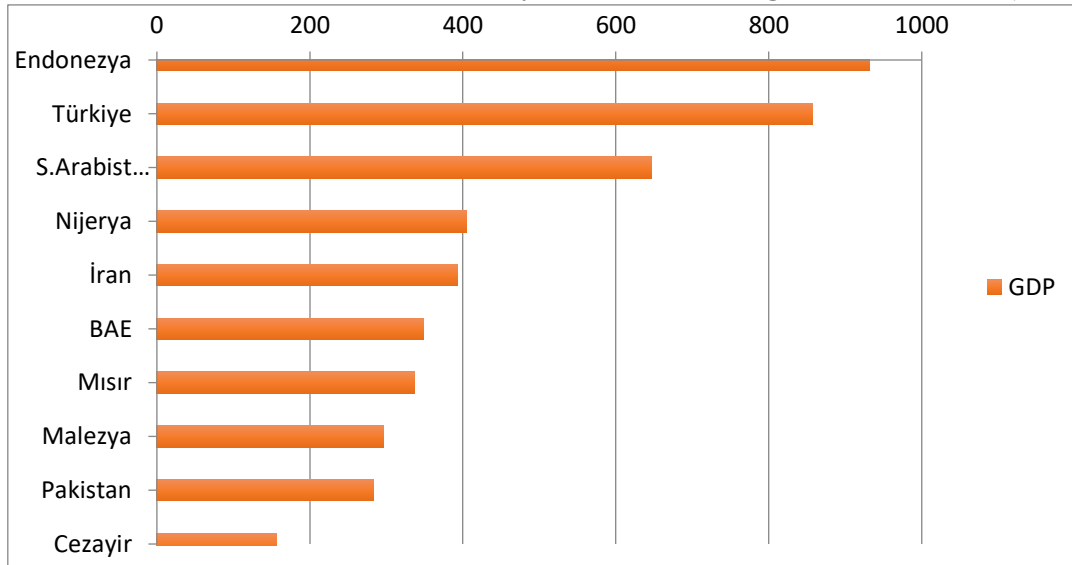
İİT içerisinde beş ülke arasında (Ürdün, Malezya, Pakistan, Türkiye ve Birleşik Arap Emirlikleri) TPS, dokuz ülke (Bangladeş, Endonezya, İran, Malezya, Fas, Pakistan, Tunus, Türkiye, Sudan) arasında ise aralarında Gümrük Birliği Anlaşması bulunmaktadır. 2004 yılında Tercihli Ticaret Sistemi (TPS) imzalanmıştır. TPS, İİT ülkeleri arasındaki ticaretin ülkeler arasında eşitlikçi ve ayrımcılık olmadan tercihte bulunulması yoluyla daha ileri bir noktaya taşınmasını amaçlamaktadır. (Amin, Hamid, 2009: 134)

2.1. İİT GENEL EKONOMİK GÖRÜNÜM

1,7 milyarlık nüfusu olan Teşkilat içerisinde dünyanın nüfus bakımından oldukça kalabalık ülkeleri ile az yoğun ülkeleri bulunmaktadır. Teşkilatın çoğu üyesi genç nüfusa sahiptir ki bu da ekonomik büyümesi emeğe dayalı olması bakımından Teşkilat için oldukça büyük önem arz etmektedir. İslam İşbirliği Teşkilatı, dünya toplam üretiminin %15 isini, toplam milli gelirinin %8,6 sını oluşturmaktadır.

57 üye içerisinde milli geliri en büyük olan 10 ülke aşağıdaki grafikte yer almaktadır. Türkiye 857,7 milyar dolarlık milli geliriyle Endonezya' dan sonra ikinci sırada yer alırken, onu Suudi Arabistan izlemektedir. Çok geniş büyüme potansiyeli ve kaynakları olmasına rağmen Müslüman ülkelerdeki büyüme oranları diğer gelişmekte olan ülkelerin ortalamalarından düşüktür. (Raimi, Mobolaji, 2008, 138)

Grafik 1 : Milli Gelir Bakımından En Büyük 10 İslam İşbirliği Teşkilatı Ülkesi (2016)

Kaynak: www.worldbank.org verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

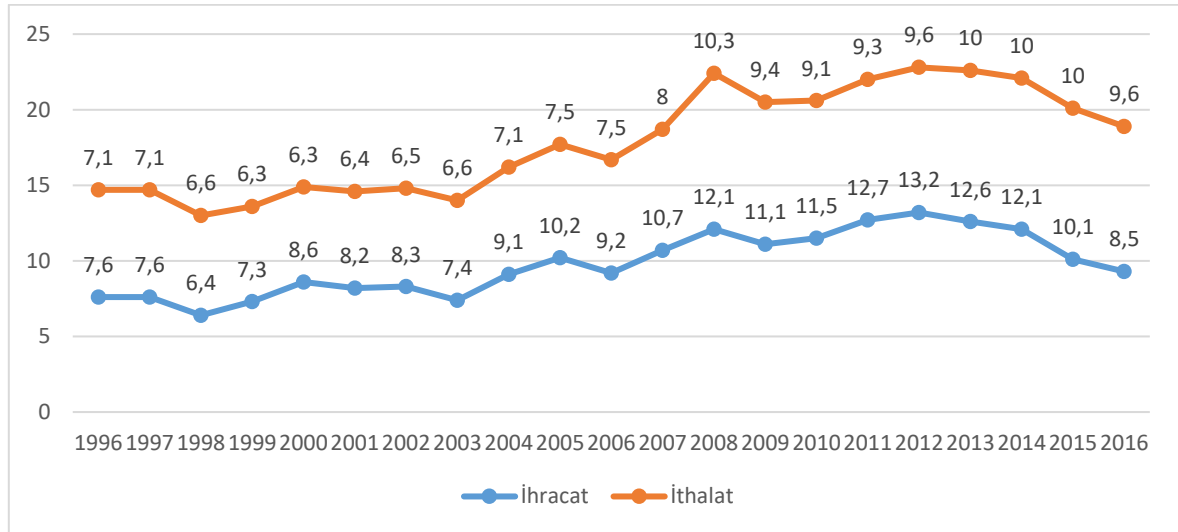
2.2.İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI DIŞ TİCARETİ

SESRIC' in 2016 raporuna göre Teşkilat içerisinde en fazla ihracat yapan beş ülke sırasıyla; Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Malezya, Endonezya ve Türkiye iken, en fazla ithalat yapan beş ülke ise sırasıyla; Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye, Malezya, Suudi Arabistan ve Endonezya' dır. Dolayısıyla İslam İşbirliği Teşkilatı' nın toplam ticaret hacmini en çok bu beş ülke belirlemektedir.

2.2.1. İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI – DÜNYA TİCARETİ

7,4 milyarlık dünya nüfusunun 1,7 milyarı İslam İşbirliği Teşkilatı ülkelerinde yaşamaktadır. Ancak İİT ticaretinin dünya ticaretine oranı oldukça düşüktür. Bu ticaretin sınırlı olmasının sebepleri arasında İİT üyelerinin çoğunluğunun daha önce batının kolonileri olması ve ticari ilişkilerin buna göre şekillenmiş olması yer almaktadır. Ayrıca dünyanın en az gelişmiş ülkelerinin teşkilatta yer alması da ticaretin önünde bir engeldir. İİT üyeleri ülkelerinin dünya gelirinin az bir payına sahip olması ve dış dünyadaki ülkelerle büyük bir gelir farkının olması mal ticaretinin gelişmesini engellemiştir. (Ahmed, Ugurluel, 1998: 180)

Grafik 2 : İİT Ticaretinin Dünya Ticareti İçindeki Payı (1996-2016)

Kaynak: www.unctad.org verilerinden elde edilerek oluşturulmuştur*.

* SESRIC raporlarında da belirtildiği gibi OIC ticaretine ilişkin veriler UNCTAD, IMF, Worldbank gibi ana veritabanları arasında farklılık gösterebilmektedir. Bu çalışmada grafikler ve tablolar UNCTAD verileri ele alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Teşkilatın başlıca ihraç malı petroldür. Dünya petrol rezervlerinin yaklaşık %67 sine sahip olan üye ülkelerin ikili ticareti bu nedenden dolayı çok büyük bir oranda petrolü kapsamaktadır. (Mohmand, Wang: 2014: 115). Nitekim petrol toplam ihracatın %40'ından fazlasını oluşturmaktadır. UNCTAD'ın verilerine göre 2016 yılında İslam İşbirliği Teşkilatı'nın toplam mal ihracatı 1,4 trilyon dolar olarak kaydedilmiştir. Aynı yıl dünya toplam ihracat rakamı 15,9 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılı için İİT toplam ihracatının dünya toplam ihracatındaki payı %8,5 iken toplam ithalatının dünya toplam ithalatı içindeki payı ise %9,6 olarak gerçekleşmiştir. Ticarete hizmetler tarafından bakıldığında ise, İslam İşbirliği Teşkilatı'nın net hizmet ithalatçısı olduğu görülür.

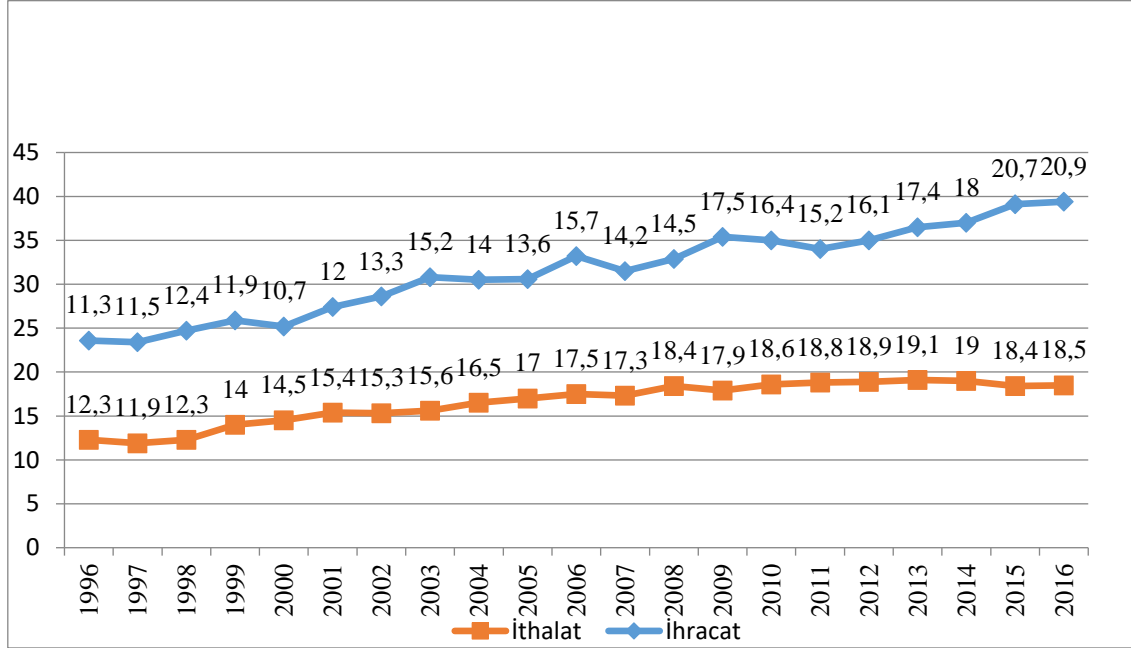
2.2 İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI İÇİ TİCARET

İslam İşbirliği Teşkilatı iç ticaret ve bütünleşme hareketleri yıllar itibariyle artmaktadır. (Hassan v.d. 2015: 699) TPS'nin imzalanması İslam İşbirliği Teşkilatı içerisindeki ticaretin artması yolundaki en önemli adımlardan biridir. Daha önce bahsedildiği gibi, protokol eşitlikçi bir şekilde ticaret yapılmasını öngörmektedir. İİT içi ticaretin artmasında bir diğer unsur da 2005 yılında kurulan ve dış ticaretin finansmanı için oldukça büyük katkı sağlayan Kalkınma İçin İslami Dayanışma Fonu'dur. (Gündoğdu, 2016: 79)

Bununla birlikte dünyanın geri kalanı ile mukayese edildiğinde İslam İşbirliği Teşkilatı içi ticaret oldukça sınırlıdır. Nitekim pek çok çalışma İslam ülkeleri arasındaki entegrasyonun en önemli sorunlarından biri olarak üye ülkelerin kendi aralarındaki ticaret seviyesinin düşük olmasını göstermektedir. Özellikle ASEAN gibi diğer entegrasyon hareketleriyle karşılaştırıldığında bu fark daha da gözle çarpılmaktadır. (Amin, Hamid, 2009: 136)

İslam İşbirliği Teşkilatı üye ülkeleri arasında mineral yakıtlar, yağlayıcı maddeler ve benzeri malların ticareti mal ticaretine göre çok daha fazla artış göstermektedir. Yakıt ticaretinin dış ülkelerle yapılan ticarete oranı %48 iken İİT içi ticarete oranı %54'tür. (Mohmand, Wang: 2014, 115) Bu da üye ülkelerin yakıt ticaretinde birbirlerine bağımlı olduğuna işaret etmektedir. Teşkilat içi ticarete bakıldığında ihracatta en yüksek paya sahip olan beş ülke, sırasıyla; Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Türkiye, Endonezya ve Malezya iken, teşkilat içi ithalatta en yüksek paya sahip beş ülke sırasıyla, İran, Birleşik Arap Emirlikleri, Pakistan, Suudi Arabistan ve Türkiye'dir.

Grafik 3'te İslam İşbirliği Teşkilatı'nın 1996-2016 yılları arasında kendi içerisinde yaptığı ticaretin tüm dünyada gerçekleştirdiği ticarete oranı yer almaktadır

Grafik 3: İİT İçi Ticaretin Toplam Ticaret İçindeki Payı

Kaynak: www.unctad.org verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Grafikte, yukarıdaki eğri ihracatı gösterirken aşağıdaki eğri ithalatı göstermektedir. Buna göre İslam İşbirliği Teşkilatı' nın kendi içerisinde yaptığı ticaret yıllar itibariyle artış göstermektedir. İthalat daha stabil bir seyir izlerken ihracat daha dalgalı bir seyir izlemektedir. 2016 yılında İİT' nin kendi içerisinde yaptığı ihracat yaklaşık 314 milyar dolar iken, ithalat yaklaşık 287 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu yılda İİT içi ithalat Teşkilatın toplam ithalatı içerisinde en yüksek paya sahiptir. Grafikte bir diğer dikkat çeken nokta ise 2015 yılından itibaren ilk defa İİT içi toplam ticaret içerisinde ihracatın ithalata geçmesidir. Özel sektör yatırımlarıyla İİT içi ticaret artırılabilir.

Temmuz 2016 itibariyle, D-8 Tercihli Ticaret Anlaşmasının İran, Pakistan, Malezya, Endonezya, Nijerya ve Türkiye arasında uygulamaya konulmasıyla ve tedricen gümrük vergisi oranlarının düşmesiyle birlikte yeni bir aşama da kat edilmiş olmuştur. (Dünya gazetesi, dünyagazetesi.com)

3. İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI-TÜRKİYE TİCARETİ

Türkiye, kurulduğu yıldan bu yana İslam Konferansı Teşkilatı' na ve kuruluşun mali kuruluşu niteliğinde olan İslam Kalkınma Bankası' na üyedir bu zaman zaman kredi kaynaklarından yararlanmıştır.

24 Ocak kararı ile izlemeye başladığı dışa açılma politikasının ilk yıllarında Türkiye'nin Orta Doğu'ya yaptığı ihracat hızla artmıştır. Hükümetler bu ticari

ilişkileri daha da geliştirebilmek için Ortadoğu ülkeleriyle olan ekonomik ve siyasal ilişkilere büyük önem vermişlerdir. Bu nedenle Türkiye, İslam İşbirliği Teşkilatı içinde oldukça aktif bir rol oynamıştır. (Arslan) Türkiye' nin İslam ülkeleriyle çok taraflı ekonomik ve ticari faaliyetleri, Türkiye' nin başkanlığını yaptığı İslam Konferansı Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK) çerçevesinde yürütülür.

İslam İşbirliği Teşkilatı, Türkiye' nin teşkilata üye ülkelerle yaptığı olumlu yönde etkilemiştir. (Özkaya, 2011: 286) Diğer entegrasyon hareketleriyle ilişkilerimizin İİT ile olan ticaretimizi etkilediğine dair çalışmalar da mevcuttur. Akgül, Körfez Arap ülkeleri Konseyi'ne üyeliğin İİT ile ticaretimizi olumlu, Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı' na üyeliğimizin olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur. (Akgül, 2013: 197)

3.1. TÜRKİYE' NİN DIŞ TİCARETİ VE İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI

Türkiye Dünya ihracatında 31. sırada yer almaktadır (www.tuik.gov.tr). Türkiye' nin dış ticaretinde belirli ülkeler ve belirli ülke grupları ağırlıklı bir yer tutmaktadır. Ülke bazında Almanya, ülke grubu bazında da Avrupa Birliği Türkiye' nin gerek ihracatında gerekse ithalatında oldukça büyük bir öneme sahiptir. Avrupa Birliği' nin dışında Türkiye' nin diğer ülke grupları ile ticareti ihracat ve ithalat bazında aşağıdaki tablolarda yer almaktadır. Tablo 1 ülke gruplarına göre ithalat rakamlarını göstermektedir.

TABLO 1 : ÜLKE GRUPLARINA GÖRE İTHALAT (bin dolar)

	AB	EFTA	KEİ	EİT	İİT	Toplam
2007	68.472.309	5.774.587	34.664.724	9.827.960	17.354.351	170.062.715
2008	74.513.444	6.217.519	45.066.639	12.184.213	22.051.265	201.963.574
2009	56.616.302	2.780.569	27.686.923	6.009.259	13.357.101	140.928.421
2010	72.391.053	4.002.407	32.979.705	11.607.394	22.200.530	185.544.332
2011	91.439.406	5.845.716	38.770.165	17.305.837	31.417.773	240.841.676
2012	87.657.462	5.238.265	41.509.519	16.429.472	31.690.284	236.545.141
2013	92.457.992	10.652.294	41.270.643	14.802.005	32.074.294	251.661.250
2014	88.783.651	5.716.743	40.926.921	13.443.503	29.107.197	242.177.117
2015	78.681.346	3.137.859	31.525.224	9.310.425	22.406.807	207.234.359
2016	77.501.203	3.161.772	24.183.105	7.739.664	23.178.330	198.618.235

www.tuik.gov.tr verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 1' e göre Türkiye' nin ithalat pazarında ilk sırayı AB ülkeleri alırken, daha sonra Karadeniz İşbirliği Teşkilatı, ve İktisadi İşbirliği Teşkilatı almaktadır. 2016 yılı için AB' nin Türkiye ihracatı içindeki payı %33 iken payı İktisadi İşbirliği

Teşkilatının payı %10 dur. İslam İşbirliği Örgütü Türkiye dış ticaretinde esas olarak ihracatta etkindir. Bu durum Tablo 2 vasıtasıyla aşağıda izah edilmektedir.

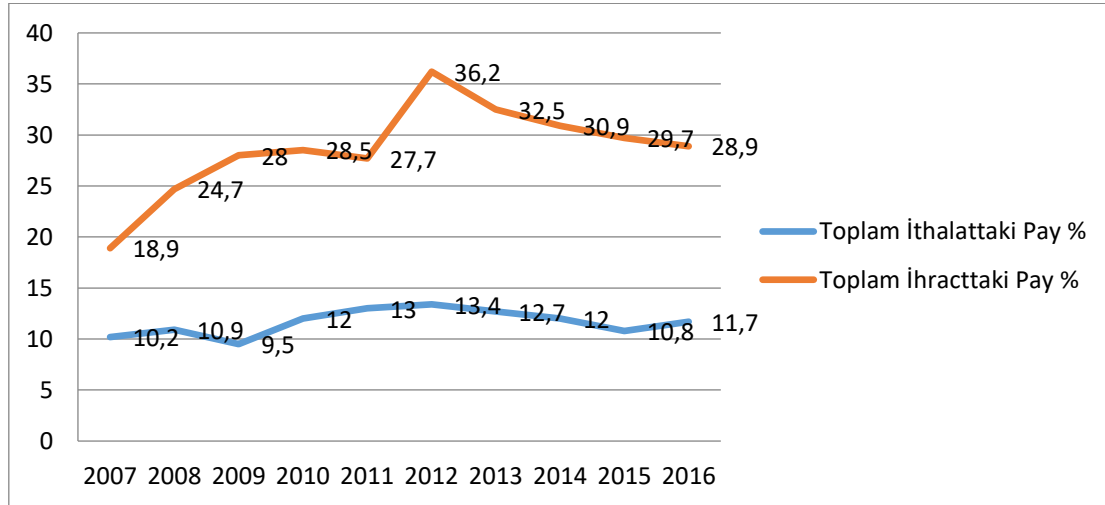
TABLO 2: ÜLKE GRUPLARINA GÖRE İHRACAT (bin dolar)

	AB	EFTA	KEİ	EİT	İİT	Toplam
2007	60.754.022	1.327.977	16.784.102	4.700.072	20.310.574	107.271.750
2008	63.719.097	3.261.728	20.867.277	6.247.706	32.596.965	132.027.196
2009	47.228.119	4.335.560	12.272.591	5.948.111	28.626.586	102.142.613
2010	52.934.452	2.416.381	14.456.173	7.617.077	32.469.556	113.883.219
2011	62.589.257	1.887.252	17.767.964	9.291.735	37.325.434	134.906.869
2012	59.398.377	2.601.134	18.791.305	16.563.295	55.218.487	152.461.737
2013	63.039.810	1.661.908	20.367.992	11.898.400	49.370.615	151.802.637
2014	68.514.370	3.795.180	19.687.232	11.716.861	48.625.211	157.610.158
2015	63.998.494	6.202.203	14.590.290	9.566.766	42.737.552	143.838.871
2016	68.343.908	3.266.570	13.078.481	9.602.547	41.232.470	142.529.584

www.tuik.gov.tr verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

İhracat rakamlarına baktığımız zaman ülke gruplarında ilk sırayı yine AB almaktadır. İkinci sırayı ise yüksek ihracat rakamıyla İktisadi İşbirliği Teşkilatı almaktadır. 2007 yılından 2016 yılına kadar Türkiye' nin İİT ye ihracatı genel anlamda yükselmiştir. Özellikle 2012 yılında en yüksek seviyeye ulaşan ihracat rakamı 55 milyar 218 milyon 487 bin dolar olarak gerçekleşip, toplam içinde %36,2 ye ulaşmıştır. Bu pay ilk sırada yer alan AB' nin payı olan %38,9 a oldukça yakındır. İslam İşbirliği Teşkilatı ile dış ticaretin Türkiye genel dış ticareti içindeki payı yıllar itibariye Grafik 4 te yer almaktadır. Buna göre İİT özellikle ihracatta en yüksek payını 2012 de almıştır.

Grafik 4: Yıllar İtibariyle Türkiye Dış Ticaretinde İİT ' nin Payı

Kaynak: www.tuik.gov.tr verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

3.2. TÜRKİYE İHRACAT PAZARINDA AKTİF ROL OYNAYAN İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI ÜYELERİ

Türkiye dış ticaretinde İslam İşbirliği Teşkilatı' nın önemi ihracatta daha belirgin olduğu için çalışmamızda konu ihracat açısından ele alınacaktır. Nitekim ithalat yaptığımız ilk 20 ülke arasında İslam İşbirliği Teşkilatı üyesi sadece sekizinci sıradaki İran' dır.

TABLO 3: TÜRKİYE İHRACATINDAKİ İLK 20 ÜLKE (2016)

Sıra	Ülkeler	İhracat Rakamları	Pay
1	Almanya	13 998 653	31,6
2	İngiltere	11 685 790	26,4
3	Irak	7 636 670	17,2
4	İtalya	7 580 837	17,1
5	ABD	6 623 347	14,9
6	Fransa	6 022 485	13,6
7	BAE	5 406 993	12,2
8	İspanya	4 988 483	11,2
9	İran	4 966 176	11,2
10	Hollanda	3 589 432	8,1
11	Suudi Arabistan	3 172 081	7,1
12	İsrail	2 955 545	6,6
13	Mısır	2 732 926	6,1
14	İsviçre	2 676 266	6
15	Romanya	2 671 249	6
16	Polonya	2 650 505	5,9
17	Belçika	2 548 240	5,7
18	Bulgaristan	2 383 500	5,3
19	Çin	2 328 044	5,2
20	Cezayir	1 736 371	3,9
	Toplam İhracat	44 175 991	-

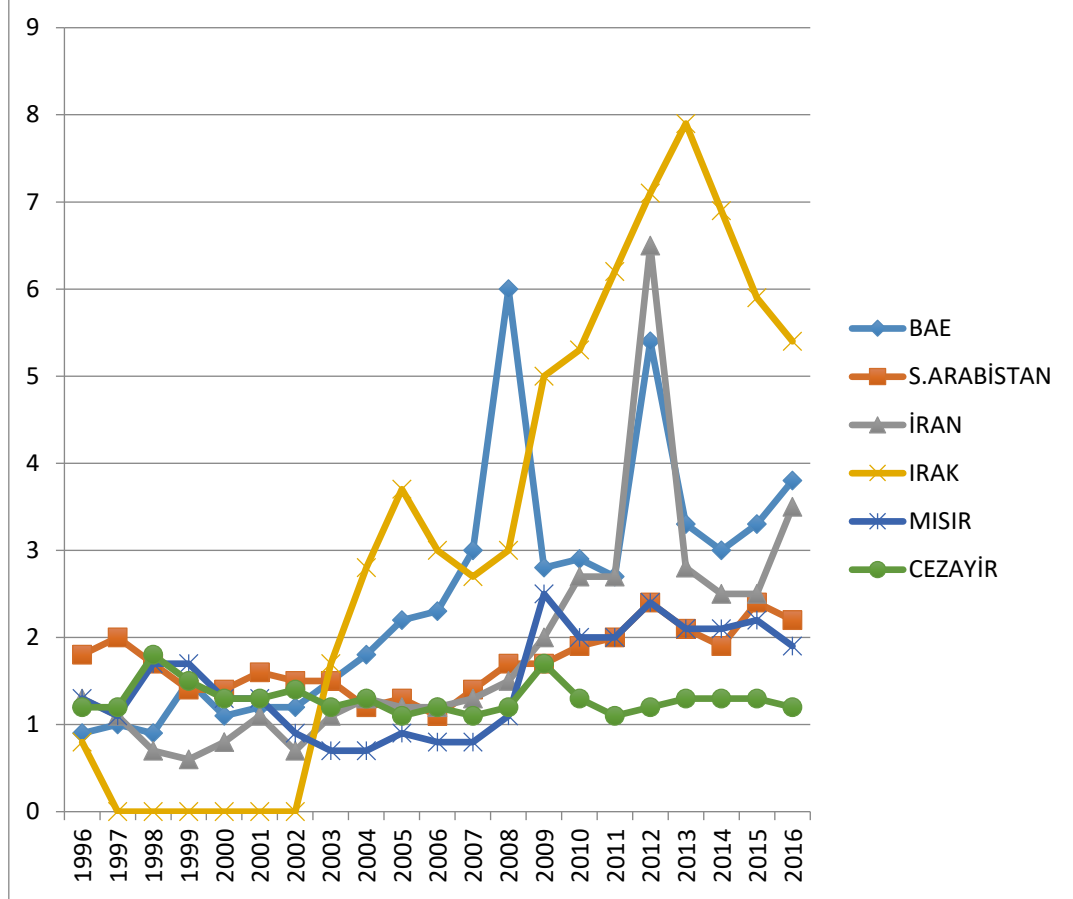
Kaynak:www.tuik.gov.tr verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 3 te Türkiye' nin ihracat pazarında yer alan ilk 20 ülke yer almaktadır. Buna göre İslam Kalkınma Teşkilatı üye ülkeleri üçüncü sırada Irak, yedinci sırada Birleşik Arap Emirlikleri, dokuzuncu sırada İran, on birinci sırada Suudi Arabistan, on üçüncü sırada Mısır ve yirminci sırada olmak üzere Cezayir' dir.

İİT üyelerinin paylarına bakıldığında Irak ile ihracatımızın oldukça büyük bir paya sahip olduğu (%17,2) görülmektedir. Birleşik Arap Emirlikleri ile İran yaklaşık olarak aynı oranı paylaşıırken, Cezayir en düşük paya sahip İİT üyesidir. Aşağıdaki grafik ise ihracatta ilk yirmi içinde yer alan İslam İşbirliği Teşkilatı üyelerinin ihracatımız içindeki payının yıllar itibarıyla seyrini göstermektedir. Grafikte Irak ile olan ticaretimizin 1997-2002 yılları arasında ambargodan dolayı veri bulunmamaktadır. (www.tuik.gov.tr/ [Bilgi](#) Dağıtım ve İletişim Başkanlığı) 2014

yılına kadar genel olarak artma eğiliminde olan ihracatımız Irak' taki iç karışıklıklar nedeniyle bu yıldan itibaren hızla düşmeye başlamıştır.

Grafik 5: İhracatımızda Etkin Olan İİT Üyelerinin Payı (1996-2016)

Kaynak: www.tuik.gov.tr verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Grafikte Irak ile ticaretimize ilişkin 1997-2002 dönemi verileri ambargo nedeni ile yer almamaktadır. 2013 yılında söz konusu ülkeye ihracatımız zirve yaparken, bu yıldan sonra Irak' taki iç karışıklıklar nedeniyle gerilemeye başlamıştır.

İran ile ihracatımız gerilemiştir. İran' a en fazla altın ve kıymetli taş ihraç edilmektedir. İhracatın gerilemesinde petrol fiyatlarındaki gerileme, 2010 yılından itibaren İran üzerindeki yaptırımların artması, para biriminin değerinin düşmesi, ekonominin ciddi bir oranda daralması etkin rol oynamıştır. (Küpel, 2016) Daha sonra yaptırımların kalkmasıyla ihracatta yeniden canlanma yaşanmıştır.

İhracatımızda dokuzuncu sırada yer alan Birleşik Arap Emirlikleri petrol fiyatlarındaki gerilemeyle birlikte gelir kaybı yaşamasına rağmen 2015 yılındaki ihracatımız artmıştır. En çok ihraç edilen ürün ise kıymetli taşlardır.

On ikinci sırada yer alan Suudi Arabistan 2015 yılından en çok ihracat artışı yaşadığımız ülke olmuştur. Türk inşaat firmalarının Suudi Arabistan'daki faaliyetlerinin geleceği, Türk ihraç malları için Suudi Arabistan'ın göz ardı edilemez konumu ve Suudi Arabistan sermayesinin Türkiye'ye akışının sürmesine olan ihtiyaç ise Türkiye'yi Suudi Arabistan'a daha bağımlı hale getirmektedir.

2000-2013 arasında Türkiye'nin Mısır'la dış ticareti yaklaşık 9 kat artış göstermiştir. Mineral yakıt ve yağlar Mısır' a ihraç edilen ürünlerin başında gelmektedir. Türkiye ile Mısır arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması'nın Mart 2007'de yürürlüğe girmesiyle, Mısır'ın Türk meşeli ürünlere uyguladığı gümrük vergilerinin kademeli olarak indirilmesinin kararlaştırılmıştır, bu da ihracatımıza olumlu yansımıştır. Ancak iki ülke arasında zaman zaman gerginlikler olabilmektedir. Türkiye'nin Mısır'a en fazla ihraç ettiği ürün (%41,4) grubu, petrol ve petrolden elde edilen ürünlerdir. (Doğan, 2016: 71)

Türkiye'nin Cezayir'e ihracatı 2000 yılından 2013 yılına kadar olan dönemde beş kat artmıştır. Türkiye'nin, Cezayir'e ihracatında ilk sırayı motorlu kara taşıtları almaktadır. Bu ülkeye yapılan toplam ihracatın yaklaşık beşte birini kara ulaşım araçları oluşturmaktadır. Bu ürün grubundan sonra en çok ihraç edilen ürün grupları, demir ve çelik, elektrikli makine ve cihazlar ve metallerden nihai ürünler olarak sıralanmaktadır. (Doğan, 2016 : 74)

SONUÇ

İslam İşbirliği Teşkilatı din esasına dayalı olup, üye ülkeler arasında ekonomik işbirliğini sağlayarak bütünleşme hedefini gütmektedir. Dünya ticaretinin içinde teşkilatın toplam ticaretinin payı oldukça düşüktür. Teşkilat üyelerinin kendi aralarındaki ticaret seviyesi de yine düşük düzeydedir. Başlıca ihraç malı petrol olan Teşkilatın kendi içerisindeki ticaretin yarısından fazlasının yakıt ticareti olması, bu ülkelerin yakıta bağımlı olduğunu ve gelecekte söz konusu ticareti artırmada zorlanabileceğini ortaya koymaktadır. Buna karşın teknoloji yoğun malların üretimi ve ticareti oldukça düşüktür. İslam ülkelerinin birbiriyle ticaretinin az olmasının bir nedeni de birbirine benzer mallarda üretim yapmaları, diğer mal ya da hizmetler için dışarıya bağlı olmalarıdır. İslam İşbirliği Teşkilatı Türkiye' nin ithalatında değil, ihracatında etkin rol oynamaktadır. Hatta, Teşkilat Avrupa Birliği' nden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Çalışmamızda İİT' nin Türkiye ihracatında son yıllardaki payı ve seyri incelenmiş, Türkiye' nin ihracatında ilk yirmi ülke içerisinde bulunan İslam İşbirliği Teşkilatı üyelerinin (Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Irak, İran, Mısır, Cezayir) 1996-2016 yılları arasında Türkiye ihracat pazarındaki performansı ortaya konmuştur. Buna göre İİT, Türkiye ihracatı için oldukça önemli bir uluslararası ekonomik örgüt olup, örgütün içinde yukarıda bahsi geçen altı ülke oldukça aktif rol oynamaktadır. 2012 yılında zirve yapan ihracat rakamları bu yıldan

itibaren düşmeye başlamıştır ki bu düşüş söz konusu altı ülke özelinde de görülmektedir. Türkiye’ nin ihracatında İİT’ nin payının artması büyümesi ihracatla oldukça bağlantılı olan Türkiye ekonomisi için büyük önem arz etmektedir. İhracatın geliştirilmesi, Avrupa pazarına bir alternatif yaratılması bakımından Türkiye-İİT ticari, ekonomik, siyasi ilişkileri daha da geliştirilmeli, Türkiye İslam ülkeleri ile ilişkilerini daha sıcak tutmalı, bu ülkelerdeki nüfus ve dolayısıyla fırsata çevirerek imalat sanayinin yanında gıda gibi sektörlerde ağırlık vererek ticaret için bir strateji belirlemelidir.

Kaynaklar

Ahmed, Z. , I. Ugurel. (1998). “The Islamic Capital Market: Is It Economically and Politically Justifiable?” Humanomics 14, no. 4 & 15, no. 1: 79–117.

Akgül, M.S.. (2013). Türkiye’ nin İslam İşbirliği Teşkilatı ile İlişkileri ve Ticari Potansiyeli, Çekim Modeli Yaklaşımı, Uzmanlık Tezi, T.C.Merkez Bankası, Ankara.

Arslan, Kahraman (2014). “İslam Ülkeleri Arasında İşbirliğine Giden Yolda Yeni Arayışlar “, Uluslararası Yönetim İktisat Ve İşletme Dergisi, Cilt 10, Sayı 21: .179-198.

Arslan, Kahraman (2014). “Türkiye’ nin Yeni Pazar Arayışları İçinde İslam Ülkelerinin Yeri ve Önemi”, Verimlilik Dergisi, 2.

Doğan, Adem, (2016). “Türkiye-Kuzey Afrika Ticaretinin Temel Karakteristikleri”, Sakarya İktisat Dergisi Cilt 5, Sayı 4, 2016: 65-85.

Ersun, Nur, Arslan, Kahraman (2010). “İslam Ülkeleri Arasındaki Ticaretin Geliştirilmesinde Çok Taraflı Kliring Birliği Projesinin Rolü ve Önemi”, Journal of Accounting and Finance, 48: 172-190.

Engin Öztürk, M. Büşra, (2016). **Uluslararası Entegrasyon ve Kuruluşlar**, Ekin Yayınevi, Bursa.

Seyidoğlu, Halil, (1996). **Uluslararası İktisat**, Ekin Yayınevi, Bursa.

Amin, Ruzita Mohd, Hamid, Zarinah (2009). “Towards an Islamic Common Market:Are OIC Countries Heading the Right Direction? “; IIUM Journal of Economics and Management 17, no 1: 133-76.

Gündoğdu, Ahmet Suayb (2016). “Exploring Novel Islamic Finance Methods in Support of OIC Exports”, Journal of Islamic Accounting and Business Research, Vol 7, Issue 2: 78-92.

Hassan, Said-ul, Sarwar, Raheem, Muazzam, AMina (2016). “Tapping into Intra-and International Collaborations of the Organization of Islamic Cooperation States Across Science and Technology”, Science and Oublic Policy, 43(5): 690-701.

Hassan, M.Kabir (2009). “Economic Performance of the OIC Countries and the Prospect of an Islamic Common Market”, Economic Research Forum Eorking Paper Series, No. 461.

Küpelı, Mustafa Şeyhmus (2016).” Dış Politika Aracı Olarak Yaptırımlar: İran’a Uygulanan Yaptırımların Etkileri”, Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 1: 97-135

Mohmand, Yasir Tariq, Wang, Aihu (2014). ”Is the Organization of Islamic Cooperation Promoting Trade Among Members?”, Pakistan Journal of Statistics, Vol 30(1): 113-128.

Oh, Seongju, Jung, Chaeyun, Yoon, Taeseon (2016), “Analysis of the Development of IS (Islamic States) in Its Relation to Conflicts within OIC (Organization of Şslam Countries) By Using SPSS Statsitical Program, International Journal of Social Scienc and Humanity, Vol.6, No 10, pp.799-803.

Özev, Muharrem Hilmi (2016). Siyasi Ekonomik Çıkarlar Ve Kimlik Politikaları Çerçevesinde 1929-2015 Arası Türkiye-Suudi Arabistan İlişkileri, Siyasi, Ekonomik Çıkarlar ve Kimlik Politikaları Çerçevesinde 1929-2015 Arası Türkiye-Suudi Arabistan İlişkiler, 11-22.

Özkaya, Hakan (2011). “İkili ve Çok Taraflı Anlaşmaların Türkiye’ nin İhracatı Üzerindeki Etkisi”, Doğuş Üniversitesi Dergisi, 12 (2):279-288.

Raimi L., Mobolaji H.I. (2008). “Imperative of Economic Integration Ammong Muslim Countries: Lessons from European Globalisation”, Humanomics, Vol 24: 130- 145.

SESRIC Baseind veri tabanı, 2015 yılı İİT Yıllık Ekonomi Raporu.

<http://www.dunya.com/ekonomi/ekonomi-diger/d-8in-tercihli-ticaretanlasmasi-yururlukte-> Dünya Gazetesi, D-8’in Tercihli Ticaret Anlaşması Yürürlükte, 22.08.2016.

[www.tim.gov.tr/dış ticaret raporu 2016](http://www.tim.gov.tr/dış_ticaret_raporu_2016)

[www.tuik.gov.tr/yıllara göre dış ticaret istatistikleri](http://www.tuik.gov.tr/yıllara_göre_dış_ticaret_istatistikleri)

[www.tuik.gov.tr/ülkelere göre ihracat/en çok ihracat yapılan 20 ülke](http://www.tuik.gov.tr/ülkelere_göre_ihracat/en_çok_ihracat_yapılan_20_ülke)

[www.tuik.gov.tr Bilgi Dağıtım ve İletişim Daire Başkanlığı, 08.09.17](http://www.tuik.gov.tr/Bilgi_Dağıtım_ve_İletişim_Daire_Başkanlığı)

www.worldbank.org

www.unctad.org/

www.imf.org

www.oic.org